

PROF. DR. GÜNDÜZ AKINCI

(1914 - 4.12.1980)

Prof. Dr. İsmail PARLATIR

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün yetiştirdiği ilk profesörlerden biri olan Prof. Dr. Gündüz Akıncı'yı 4 Aralık 1980 günü kaybettik. Ben o yıl Cezayir Üniversitesinde görevli olduğum için, ne yazık ki, hocanın cenaze töreninde bulunamadım; o acıyı günler sonra deniz aşırı bir ülkede yüreğimin yağı erircesine hissettim. 1981 yılı sonunda Fakültedeki görevime dönünce o acı yeniden depreşti. Kendisinin yanında, yapıcı ve yönlendirici katkılarıyla tamamladığım doktora çalışmamı yeniden gözden geçirip yayımlarken, bu ilk kitabımı o değerli insanın bendeki derin anılarına ithaf ettim:

“Örnek insan, aziz hocam Prof. Dr. Gündüz Akıncı'nın anısına...”

Bilemem, böylesine yakın ve samimî bir deyiş onun, üzerimdeki emeğinin karşılığı oldu mu?

Gündüz Akıncı, 1914 (1330) yılında Artvin'in Şavşat ilçesine bağlı Yolüstü köyünde doğdu. Yoksul bir ailenin çocuğu olan Akıncı ilk okuldan sonra okumaya yöneldi. Zaten hocanın hayat boyu okumaya verdiği değer herkesçe bilinirdi. Nitekim “Okuma” başlıklı birkaç yazısı bu yolda en çarpıcı örnektir. Küçük yaşlarda uyanan bu okuma tutkusu, küçük Ali Gündüz'ü yatılı okullara kadar götürür. Orta öğrenimi önce İstanbul Erkek Lisesi (1927), ardından Bursa Lisesinde (1931); yüksek öğrenimini ise İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi olarak 1938 yılında tamamlamıştır.

Hoca, meslek hayatının ilk yıllarında Antalya'dadır. Antalya Lisesi edebiyat öğretmenliğini, Afyon Lisesindeki görevi izler. İkinci Dünya Savaşı yıllarında yedek subay olarak askerliğini yapar. 1943

yılında da askerlik dönüşü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü için açmış olduğu asistanlık sınavını kazanır. Böylelikle otuz yedi yıl hizmet vereceği Üniversitedeki akademik hayata atılmış olur. Doktora konusu oldukça çetindir. Yenilik edebiyatımıza kapıları aralayan, adı üzerinde o yıllarda bile büyük polemikler yaratan güçlü ve çok yönlü bir sanatçı üzerinde çalışmaya karar verir: Abdülhak Hâmit Tarhan. Hâmit, hocayı çok uğraştırır. Kılı kırk yararçasına ondaki yenilikleri gün ışığına çıkarma uğraşısı yedi yıl sürer ve 15 Mayıs 1950 tarihinde Gündüz Akıncı'ya "Edebiyat Doktoru" unvanını kazandırır. Sanata, edebiyata ve özellikle şiire tutkun olan hocanın adını bu yıllardan başlayarak sanat ve edebiyat dergilerinin sayfalarında da görmeye başlıyoruz.

Öte yanda, akademik alanda doçentlik çalışması da başlamıştır. Bu kez seçilen konu, onu Fransa'ya, özellikle kendi üzerinde derin anılar bırakan Paris'e kadar götürür. Türk-Fransız kültür ilişkileri hocanın hayatında bir Paris tutkusu yaratır. Nitekim bu tutkunun izlerini yıllar sonra asistanlığımın ilk döneminde hocanın dilinden bizzat yaşadım. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Alman ordularının Paris'i işgal etmeleri üzerine Peyami Safa'nın yazdığı "Canım Paris!" başlıklı yazıyı bana tekrar tekrar okuttuğunu iyi hatırlarım.

1954, 1955 sanırım hocanın en mutlu olduğu yıllardan biri olsa gerek. Önce 8 Kasım 1954 günü, "Türk-Fransız Kültür İlişkileri (1071-1859)-Başlangıç Dönemi-" konulu çalışması ile "Doçent" unvanını alması, sonra *Abdülhak Hâmit Tarhan-Hayati, Eserleri ve Sanatı* adlı eserinin yayımlanması ve bu kitabının Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü'nü kazanması. Doç. Dr. Gündüz Akıncı, meslek hayatının en olgun ve verimli dönemindedir. Nitekim, arka arkaya iki ayrı konuda ve uzun emek isteyen iki çalışma: Biri, *Türk Romanında Köye Doğru* ve öteki *Batiya Yönelirken Şinasi*. Üstelik kitaplarına seçtiği bu adlar bile onun sanatçı zevki ile araştırmacı kimliğinin ne ölçüde uyum gösterdiğinin açık bir örneğidir. Çok yumuşak, yalın ve samimi bir dille, ayrıca ince bir araştırmacı tutumuyla bu iki eser, onu Prof. Dr. Gündüz Akıncı olarak akademik hayata kazandırır.

1960 sonrasında Prof. Dr. Gündüz Akıncı'yı çok değişik yer ve görevlerde görmeye başlıyoruz. Profesörlüğünün hemen ertesi yılında 4936 Sayılı Üniversiteler Kanununun 62. maddesi uyarınca iki yıl Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı ile Rektör Vekilliği görevindedir (1963-1965). Ankara'ya dönüşünde Türk Dil

Kurumu Başkanlığına seçilir (1966-1969). Yine 4936 Sayılı Üniversiteler Kanununun 62. maddesi gereğince Cezayir Üniversitesinde ders ve konferanslar vermek üzere görevlendirilir (1968-1970). 1974 yılında Fırat Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin kurucu Dekanlığına getirilir ve iki yıl Elazığ'da kalır. 1750 Sayılı Üniversiteler Kanununun 40. maddesine göre Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde dersler verir (1976-1979). 1978 yılında Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü seçici kurulunda yer alır. 1979-1980 ders yıllarında da yine 1750 Sayılı Üniversiteler Kanununa göre Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Yeni Türk Edebiyatı derslerini verir.

İşte böylesine hareketli, arkadaş ve dost canlısı bir insan, sevilen, sayılan, aranan ve sürekli iyi dileklerle anılan bir hoca olan Prof. Dr. Gündüz Akıncı, Arda, Nergis ve Mustafa Aydın adlı çocukları yanında binlerce öğrencisinin de yüreklerinde derin bir iz bırakarak 4 Aralık 1980 günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Ruhu şad olsun.

Prof. Dr. Gündüz Akıncı'nın bilim hayatındaki başarısı, biraz bilimsel titizliğinden biraz da sanatçı kişiliğinden kaynaklanıyordu, diyebilirim. Çünkü o, bilime olan saygısı yanında sanata, edebiyata, özellikle de şiire olan tutkusu ile biliniyor; çevresi ve dostları onu bu gözle değerlendiyorlardı. Kılı kırk yararcasına düşünce süzgecinden geçirip kaleme aldığı yazıları, bunun en güzel örneğidir.

Gündüz Hocanın okuma ve yazma tutkusu lise, hatta orta okul sıralarında oluşuyor. Bu yıllara ait bir yazısı, lisesinde arkadaşları ile çıkarmış olduğu *Ortaç* dergisi için kaleme aldığı "Çoruh Sana" adlı denemedir. Bu yazıyı yıllarca sonra, asistanlığımın ilk yıllarında birkaç kez daktilo ettiğimi iyi hatırlıyorum. Onun bu davranışında, anlatmak istediği duygu ve düşünceyi en yalın ve en samimi bir biçimde nasıl verebilirim kaygısı yatıyordu.

Üniversite yılları içerisinde ise, hocayı değişik gazete ve dergilerin çevresinde görüyoruz. *Ülkü*, *Hisar*, *Varlık*, *Arayış*, *Medeniyet*, *Evrim*, *İstanbul*, *Beşparmak* (Kıbrıs'ta), *Öz Dağarcık*, *Kitaplar Âlemi*, *Halkevleri Dergisi*, *Işın*, *Türk Dili* dergilerinde "Ali Gündüz", "Aydın Ekinci", "Hasan Acaroğlu" adları ile yazı ve şiirleri yayımlanan Gündüz Hoca, bir süre de *Türk Dili* dergisinin yazı kurulunda görev almış, *Arayış* dergisinde de sürekli olarak "Ardanuç Fıkraları" sütununa fıkralar yazmıştır. İşte şiirlerinden iki örnek:

"Ali Gündüz" adıyla:

ÜÇ DURAK

Ne güzeldi ağabeylik,
Caneriği benzeri,
Tadına hiç doyamadım;
Bugün hatırası, ılık
Pembe bir Nisan bahçesi...

Geldi şimdi bir yenisi:
Komşunun gelinlik kızı
"Amca" diye seslenir,
Paslanır gönül, paslanır...

Son durak daha kötüsü,
Bir gün olup diyecekler:
-Dede, bu yol nereye gider?...

İstanbul, Temmuz 1954, S. 9

Bir başka örnek de "Karacaoğlan'a Sesleniş" başlıklı yazısında geçen "Aydın Ekincioglu" adıyla birkaç dize:

Ağrılı koyun meler
Kesilen asmadan yaş damlar;
Oysa Tanrım
Ben senin derdi var
Dili yok bir kulunum.

PROF. DR. GÜNDÜZ AKINCI'NIN ESERLERİ

1- *Abdülhak Hamit Tarhan -Hayatı, Eserleri ve Sanatı-* DTCF Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1954, 302 s.

Doktora çalışması olan bu eser, gerçekten yorucu bir emeğin ve sabır dolu bir araştırmanın ürünü. Özellikle Hâmit'in hayatına ilişkin yeni ve aydınlatıcı bilgiler, çalışmanın özgün bir yönü olarak dikkati çekiyor. Ayrıca bu ünlü şairin sanat çizgisinin gelişimi titizlikle inceleniyor. Hoca, bu çalışmada izlediği yöntemi, kendisi özlü olarak şöyle dile getiriyor:

"A. Hâmit'in kütüğünü araştırırken söylentilerden kaçındım, yalnız arşiv belgelerine dayandım; bu alanda tek kılavuzum, İstanbul Başbakanlık Arşivi'ndeki belgeler oldu.

B. Eserlerinin kaynaklarını araştırdım, başkalarının Hâmit üzerindeki etkilerini gösterdim.

C. Konunun ağırlığı düşüncelerimi kolayca anlatmama engel oluyordu; bu yüzden anlatışıma bir yumuşaklık vermek istedim, külfetli anlatıdan kaçtım, konuyu herkesin anlayabileceği, bir dil ile işlemeye çalıştım. Bence, yalnız sanat eserlerindeki davranışımız yetişmez, her alanda Türkçenin kaygısını çekmeliyiz.” (Gündüz Akıncı, *Abdülhak Hâmit Tarhan- Hayatı, Eserleri ve Sanatı- “Önsöz”*).

Gerçekten bu ağır ve yüklü konuyu Akıncı, kendine özgü yumuşak ve akıcı üslûbu ile okunabilir hâle getirirken bilimsel yöntem ve verileri bu üslup içerisinde tutuarlı bir biçimde kullanıyor. Türk Dil Kurumunun ilk bilim ödülünü alması da bu esere ayrı bir değer ve anlam kazandırıyor.

2- *Türk Romanında Köye Doğru*, DTCF Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1961, 40 s.

Hocanın deyişiyle “bu küçük araştırma üç roman -*Karabibik, Küçük Paşa, Yaban*- üzerinde”.

Bu eser üç Türk romanında Anadolu'nun nasıl ele alındığını incelemektedir. Gerçekte Cumhuriyet dönemi Türk romanında önemli bir yer edinen Anadolu köyü ve köylüsü üzerinde ilk ciddi araştırmayı Prof. Dr. Gündüz Akıncı bu küçük, fakat muhteva olarak derin eseriyle ortaya koymuş oluyor.

Nitekim bu araştırmadan sonra bu konu pek çok araştırmacıya ışık tutmuş, yol açmış, birkaç teze konu olmuştur. Özellikle “köy romanı” kavramına Prof. Dr. Akıncı, bir açıklık getirmiştir.

3- *Batıya Yönelirken Şinasi*, DTCF Yayınları, Kurtuluş Matbaası, Ankara 1962, 48 s.

Şinasi, edebiyatımızın yenileşmesinde, batılı bir kimlik kazanmasında emeği geçen aydınlarımızın, şair ve yazarlarımızın başında gelir. Prof. Dr. Gündüz Akıncı, bu incelemesinde Şinasi'nin bu yönüne eğilir. Özellikle onun davranışındaki ve düşüncelerindeki yenilik üzerinde durur. “Batı'nın Karşısında” Şinasi, nasıl davranmamız gerektiğini düşünür. Ülkeyi Batı ile Doğu arasında bir köprü gibi görür. Prof. Dr. Akıncı'nın değerlendirmesindeki, ağırlık noktası budur.

Şinasi'nin şairliği bir anlamda akılcılığı ile birleşiyor. Şiirini gönül gözüyle değil, aklın ölçüleriyle kuruyor. Şiirindeki kuruluşu da buna

bağlıyor Prof. Dr. Akıncı, ancak *Şair Evlenmesi* ile “Manzum Hikâyeleri” daha kıvrak, daha yeni bir kılık içinde gösteriliyor.

Kısacası Prof. Dr. Gündüz Akıncı, Şinasi'nin yenilik yolunda attığı adımları 6 maddede toplamış oluyor:

“1. Halkın kendi meseleleri üzerinde durup düşünebilmesi için gazete çıkardı, bu alanda yazdıkları ya topluma bir yeniliği önerme ya da artık “eskimiş” olanı yıkmadır.

2. Şiirde yenilik kapısını buldu ve açmağa uğraştı; Batı şiirinden dilimize ilk çevirileri yaptı.

3. Yeni nesrin temelini attı, onu bilinçle ele alanların ilkidir.

4. Yayımlanan ilk sahne eserimiz onundur. Ve bu alanda gelenek onunla başlar.

5. Dil, onunla artık düşünülecek, üzerinde durulacak bir toplum işi olur.

6. Türlü davranışlarla (atasözlerini derleme, orta oyunumuzun verileriyle Batılı bir sahne eseri yaratma, şiir ve gazetecilikte halk dilini kollama) bir “halka iniş”, “halkçılık” eğilimi gösterir.

Şinasi, bir düşünce ve ölçü adamıydı. Batılılaşmamızda yol gösterecek böyle birisi gerekiyordu, edebiyatımıza beklendiği bir sırada geldi.”

(*Batıya Yönelirken Şinasi*, Ank. 1966, s. 42)

4- *Türk-Fransız Kültür İlişkileri (1071-1859) -Başlangıç Dönemi-*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara 1973, 92 s.

Cumhuriyetin 50. yılına armağan olarak yayıma hazırlanan bu kitap, Prof. Dr. Akıncı'nın Atatürk Üniversitesinde görevli iken bu üniversitede yayımlanması kararı doğrultusunda yeniden gözden geçirilen doçentlik çalışmasıdır.

Hoca, bu araştırmasında önce “Fransa'yı Tanımaya Doğru” başlıklı bölümde, iki önemli girişimden söz ediyor:

A. Sefaretname ve Seyahatnameler,

B. Fransa'ya Öğrenci Gönderilmesi.

Sefaretnamelerde Fransa'ya gönderilen ilk Türk elçilerinden ve onların kaleme almış oldukları “Sefaretname” ve “Seyahatname”lerden örnekler veriliyor.

Fransa'ya öğrenci gönderilmesinin ise 18. yüzyılın ikinci yarısında hızlanmış olmasına hatta 1859'da Paris'te "Mekteb-i Osmanî" adlı bir okulun da açılmış olmasına dikkati çeken Akıncı, "Fransa'yı Tanımaya Başladıktan Sonra" başlıklı ikinci bölümde ise "Matbaa" ve "Türk Devleti Hizmetinde Fransızlara" sözü getirerek bu unsurların batılılaşma yolundaki önemini tek tek gözden geçirir.

Bu çalışma, Fransız düşünce ve kültür dünyası ile ilk karşılaşmamızı özlü bir şekilde incelemesi ve okuyucuya sunması bakımından oldukça yararlı ve önemli bir kaynak niteliğindedir.

Bilimsel nitelikli bu eserlerin yanında Prof. Dr. Gündüz Akıncı'nın 1960 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesinde "Erzurumlu İbrahim Hakkı Efendi" konulu bir konuşması ayrıca yayımlandı. Öte yanda gerek yeni Türk edebiyatına gerek değişik konulara ilişkin pek çok yazısı değişik gazete ve dergilerde yayımlandı.

Cana yakın, kara gün dostu, insan sevgisi ile dolu, gönül yapıcı, engin hoşgörü sahibi değerli hoca Prof. Dr. Gündüz Akıncı'yı bu özlü ifademle ne denli anlatabildim, bilemem. Fakat bildiğim, onun daima aramızda ve anlarımızda yaşayacağıdır.

Hocam, nur içinde yat!